

ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЙ ПАРТІЙНОГО БУДІВНИЦТВА

Загострення політичної кризи в Україні та її особливості на сучасному етапі надзвичайно підвищують актуальність дослідження складових проблеми та характеру головних чинників, що впливають на політичний процес та визначають його специфіку. Численні спроби подолання існуючих протиріч шляхом реформатування та вдосконалення існуючої моделі влади та неодноразового переходу від напівпрезидентської форми правління до парламентсько-президентської і навпаки не дали очікуваних результатів. Приклади західних країн, в яких діяльність влади може бути визнана ефективною для суспільства, демонструють, що ефективною може бути люба форма організації влади (президентська, парламентська або змішана), якщо вона поєднується із політичною відповідальністю. Саме вплив політичних партій і ступінь розбудови партійної системи є одними з тих вирішальних чинників, що роблять дієдатною систему в цілому.

Ключові слова: політичні партії, партійна система, політична система, політичний процес, форма державного правління.

Обострение политического кризиса в Украине и его особенности на современном этапе чрезвычайно повышают актуальность исследования составляющих проблемы и характера основных факторов, влияющих на политический процесс и определяющих его специфику. Многочисленные попытки преодоления существующих противоречий путем реформирования и улучшения существующей модели власти и неоднократного перехода от полупрезидентской формы правления к парламентско-президентской и наоборот не дали ожидаемых результатов. Примеры западных стран, где работа власти может быть оценена как эффективная для общества, показывают, что эффективной может быть любая форма организации власти (президентская, парламентская или смешанная), если они объединяются с политической ответственностью. Именно влияние политических партий и степень развития партийной системы являются одними из определяющих факторов дееспособности системы в целом.

Ключевые слова: политические партии, партийная система, политическая система, политический процесс, форма государственного правления.

The escalation of political crisis in Ukraine and its contemporary form increase the research importance of the components of the problem and the nature of the main factors, which influence the political process and determine its specificity greatly. Numerous attempts to overcome the contradictions by the way of reformation and improving the existing model of power and the numerous transitions from a semi-form of government to a parliamentary-presidential and vice versa does not demonstrate the expected results. The examples of Western countries, where the work of power can be considered as effective for society, demonstrate that any form (presidential, parliamentary or mixed) can be effective, if it's combined with political responsibility. It is the influence of political parties and the stage of development of the party system is one of the main factors which determine the system capacity.

Key words: political parties, party system, political system, political process, form of government.

Постановка проблеми. Однією з головних причин доволі своєрідної партійної системи України в першу чергу виступає саме державний і політичний устрій країни, який характеризується ознаками перехідного стану. Тому актуальним, на нашу думку, є саме аналіз цього взаємозв'язку в контексті дослідження головних чинників, що визначають ефективність політичної системи.

Аналіз актуальних досліджень. Трансформація партійних систем в новітній період досліджується за допомогою різних підходів, серед яких чи не найпоширенішим є компаративістський. Принципи прямого бінарного аналізу застосовуються М. Доганом, Д. Пеласі, С. Ліпсетом, а найбільш поширені класифікації партійних систем базуються на парадигмах моделей, розроблених Д. Сарторі та Г. Даалдером [6]. Поглиблений аналіз партійних систем як ключового компонента сучасної політичної системи та їх типологізація представлена також концепціями інших західних дослідників, таких як В. Андерсен, В. Войке, М. Дюверже, Ж. Блондель, А. Раммеле, С. Роккан, М. Уолерстайн, А. Лейпхарт. Спроби системного аналізу особливостей партійної системи сучасної України представлені в роботах В. Жебровські, Ю. Шведа, М. Примуш, Г. Дунаєвої, Г. Голосова, Н. Рагозіна, С. Здиорука, В. Бичек, Ю. Іванової, А. Романової, А. Кинєва та ін.

Мета статті – дослідити залежність ефективності функціонування політичної системи від типу, розвинутості та сталості партійної системи з оглядом на реалії партійного будівництва у сучасній Україні.

Виклад основного матеріалу. Порівняльний аналіз демократій довів, що партійна система країни пов'язана з типом існуючої в ній виконавчої влади.

При виборі президентської або парламентської моделі як правило виходять із двох головних передумов: необхідність орієнтуватися на партії чи на окремих кандидатів, що перемогли на прямих виборах. Якщо в країні

немає сильних партій, уряд і парламент уособлюють зібрання сотен індивідів з різними інтересами. І якщо уряд не досягне згоди з більшістю парламентаріїв, він недієздатний, вважає М. Уолерстайн. [8].

На думку В. Жебровскі, якщо президентська форма правління в різних її проявах може призвести до виникнення проблем і кризових ситуацій, то парламентаризм як форма правління – успішно функціонуюча гнучка система [2].

А. Лейпхарт також вважає, що парламентсько-пропорціоналістські системи майже незмінно демонструють найкращі результати, особливо у відношенні представництва, захисту інтересів меншин, активності виборців і контролю над суспільно-важливими питаннями [5].

Якщо ми звернемося до політичної системи України в контексті вибору оптимальної форми правління, то, безумовно, ми повинні зробити спробу аналізу специфіки партійної системи як ключового елемента, що наповнює реальним змістом любий з варіантів системи влади.

Відродження політичного плюралізму та багатопартійності в Україні тісно пов'язане з процесом становлення і розвитку української державності. На даний час в Україні сформувалась доволі своєрідна політична система зі специфічним характером організації державної влади, що значно відрізняється як від інших постсоціалістичних систем, так і від політичних систем країн, що традиційно вважаються країнами західної демократії. Цьому специфічному державно-політичному устрою відповідає і специфічна система політичних партій.

Вона відрізняється, в першу чергу, чисельністю партій, що представляють всі частини політичного спектру, подрібненням партій на засадах особистих, регіонально-етнічних, фінансово-економічних та інших чинників, надзвичайною для сучасної демократичної республіки кількістю парламентських фракцій і депутатських груп. Ця система відрізняється значною нестійкістю більшості її складових, які знаходяться в процесі постійного перетворення – розпадаються, об'єднуються, реорганізуються і

т.ін., на кшталт броунівського руху часток, в процесі якого вони перемішуються і обмінюються окремими складовими.

Однією з головних причин такої своєрідної партійної системи України можна, в першу чергу, визначити саме державний і політичний устрій країни. Можливо, це пов'язано з тим, що політична система спочатку була так сконструйована, що складалась із великої кількості сегментів, що знаходились між собою в стані перманентних суперечок.

З одного боку, в Україні діє досить сильний для пострадянських республік парламент, з іншого – сильний для східноєвропейських країн президент. В результаті в Україні діє вкрай слабкий уряд, що призводить до постійних криз у взаємовідносинах владного трикутника «президент – уряд – Верховна Рада».

Фрагментованість партійної системи в Україні виражається доволі великою кількістю партій, що претендують на представництво різних соціальних інтересів, і високим рівнем її нестабільності. Існуючі в Україні партії все більше і частіше демонструють свою непридатність до тривалого і успішного існування. Як правило, вони миттєві. За ідеологією, за часом, за структурованістю, за результатом, за керівництвом. Таким чином, опинившись поза історичним, політичним і державним процесом розвитку, вони зживають самі себе і віру в них сьгоднішніх і прийдешніх поколінь.

Ще однією особливістю української політики є обов'язкова наявність лідера, який вирішує все, який любить підкреслювати свою «історичну значущість». В Україні навіть у партій, що знаходяться на Олімпі влади, спостерігається кадрова деградація: якщо уходить лідер – зникає партія, бо навряд чи існує хоча б п'ятірка сильних політиків всередині самої партії. Так званий «персоніфікований» тип політичної свідомості, спрямований на пошук сильного лідера нації, як єдино можливого шляху вирішення всіх проблем та протистояння кризовим станам, відродження країни. Така ситуація певним чином пояснює специфіку партійної системи України, яка яскраво ілюструється наявністю іменних блоків, політичних партій в

українському політикумі що в західних політичних системах навіть неможливо собі уявити: «Блок Петра Порошенка», «Блок Юлії Тимошенко», «Блок Литвина», «Радикальна партія Олега Ляшка», «Удар Віталія Кличка», «Партія Наталії Королевської «Україна-Вперед!»», або партії, створені виключно під певного політика: «Сильна Україна» (С. Тигіпко), «Фронт змін» (А. Яценюк), партія «Громадянська позиція» (А. Гриценко). Така політична реальність неодмінно веде не до розвинутої партійної системи з партіями, діючими у суспільстві якщо не століттями, то хоча б десятиліттями, як в західних країнах, де підтримка певної партії стає іноді сімейною традицією із покоління в покоління. Ми ж стикаємося з ситуацією, коли, як кажуть: «нема людини – нема проблеми», тобто, нема і партії, а разом з нею – і політичної відповідальності. За яких умов стає можливою така політична реальність – предмет детального аналізу, але, безумовно, така ситуація певним чином відбиває специфіку національної ментальності.

Тож, ключовими характеристиками сучасних українських політичних партій ми пропонуємо визнати: недостатній кадровий резерв (або взагалі його відсутність), всесильність партійних спонсорів, непомірні представницькі трати і, дуже часто, реальна непотрібність існування [1]. Жодна з партій не спроможна адекватно сприйматися і відповідати глобальним викликам. Існуючі партії не створюють альтернативного порядку денного і партійних традицій, будучи ефективними лише в створеній системі універсального «деребану» і знищення бізнес-конкурентів.

Щодо класифікації сучасних українських політичних партій, то виникають певні труднощі щодо вибору ключових критеріїв: ідеологічний – немає чіткої визначеності (за виключенням правих радикалів, які, на даний час, все ж не є партіями влади); на тих, хто «хапнув», і хто «не встиг» – на даний момент не відображає реальності; за геополітичними чинниками, які додають діяльності політичних партій особливого забарвлення, коли на перший план виходять не класичні економічні підвалини розподілу на

«лівих», «правих» та центр, а «прозахідний», або «проросійський» вектор орієнтації.

Останні парламентські вибори чітко визначили ще одну тенденцію, яка стане визначною рисою українського парламентаризму на невизначений термін: це його мілітаризований характер. Разом із обов'язковим включенням до виборчих списків кандидатів, так чи інакше пов'язаних з армією, «традиційним» для України шляхом пішли олігархи, намагаючись для політичного забезпечення своєї діяльності провести до Верховної Ради лояльних депутатів. Тому склад українського парламенту включає декілька базових компонентів: представників місцевих еліт, що знайшли консенсус із новою владою, і партії, які поєднали у своїх ідеологічних засадах український націоналізм і лібералізм, разом з популярними представниками силових структур і медійними особами (спортсменами, журналістами, артистами). Сьогодні майже неминучою виглядає подальша радикалізація та мілітаризація Верховної Ради, в результаті чого можна спрогнозувати погіршення якості парламентської діяльності і здатності до прийняття компромісних рішень.

За таких обставин існує думка, особливо, враховуючи вже зазначений феномен «персоніфікованої» свідомості, що сильна президентська влада примушує систему діяти швидше і більш чітко за таких складних обставин, які склалися в Україні.

Але, простота систем із сильною виконавчою владою – ілюзія. Дійсно, якщо ми маємо справу із авторитарним режимом, то всі рішення мають прийматися легко і швидко, але треба завжди пам'ятати, що це відбувається не завдяки інституційному устрою, а за рахунок саме авторитарної системи. Стосовно того, як функціонують президентські системи за умов демократії, то не слід забувати, що необхідною умовою їхнього існування є зосередження законодавчих повноважень у парламенту з унеможливленням майже будь-якого впливу на законодавчий орган з боку президента. За таких умов президент значно обмежений в спектрі своїх можливих дій. А,

наприклад, в США з чистою президентською формою правління, ми ще спостерігаємо належність особи президента до певної політичної партії, електоральний успіх якої в майбутньому буде безпосередньо залежати від ефективності дій президента. Тобто, відповідальність президента перед виборцями пов'язана не тільки із його особистою відповідальністю, а й відповідальністю партії. Тому, як ми вже зазначали вище, розбудована та стійка система партій сприяє ефективному функціонуванню будь-якої форми правління.

Але, виходячи з аналізу специфіки соціально-культурного, політико-економічного та історичного контекстів, в Україні це недієздатне в силу того, що президентська система є мажоритарною, тобто людина, що очолює державу і має значні виконавчі повноваження, так чи інакше приймає особисте рішення. Україна, і це скоріше добре, ніж погано, достатньо глибоко розділене і складне суспільство, тому мажоритарна система правління в ній неприйнятна. Всі ключові політичні рішення в Україні повинні прийматися шляхом консультацій, шляхом узгодження різних політичних сил, в чому мають бути зацікавлені всі політичні сили.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Розколи будь-якого характеру потребують певного врегулювання, бо потреба в мирному співіснуванні рано чи пізно призводить до примирення та пошуку компромісу, що, в свою чергу, робить вкрай важливим включення до процесу прийняття рішень представників різних груп. Такий розподіл влади, за думкою А. Лейпхарта, значно легше здійснити за умов існування парламентського типу правління та системи пропорційного представництва, ніж у президентсько-мажоритарних системах, бо президент майже стовідсотково належить до однієї із груп.

Але, на даний час, коли партійна система України знаходиться в стані перманентної трансформації від аморфної нестійкої багатопартійності до системи поляризованого плюралізму з невизначеним майбутнім, складно спрогнозувати і наслідки переходу до парламентської форми у найближчій

перспективі. Очевидно, що всі ці моменти потребують подальшого всебічного вивчення та аналізу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галаган Е. Україна будущего: партии и партийная структура [Электронный ресурс] / Е. Галаган. — Режим доступа : <http://aktiv.com.ua/archives/5593>.
2. Жебровски В. Различные формы парламентаризма и факторы, определяющие их разнообразие [Электронный ресурс] / В. Жебровски. — Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/razlichnye-formy-parlamentarizma-i-factory-opredelyayuschie-ih-raznoobrazie>.
3. Зазнаев О. И. Индексный анализ полупрезидентских государств Европы и постсоветского пространства / О.И. Зазнаев // Полис. — 2007. — № 2. — С. 146—164.
4. Кынев А. Особенности системы политических партий Украины; эволюция и перспективы [Электронный ресурс] / А. Кынев. — Режим доступа : <http://polit.ru/article/2002/10/11/473556/>.
5. Лейпхарт А. Конституционные перспективы для новых демократий / А. Лейпхарт // Полис. — 1995. — № 5. — С. 136—146.
6. Лешуков В. Анализ трансформации партийных систем России и Украины; компаративистский подход [Электронный ресурс] / В. Лешуков. — Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/analiz-transformatsii-partiynyh-sistem-rossii-i-ukrainy-komparativistskiy-podhod#ixzz3SljXFyGk>.
7. Простаков С. Новый украинский парламентаризм на грани грядущей войны [Электронный ресурс] / С. Простаков. — Режим доступа : <http://modus-agendi.org/articles/3162>.
8. Уоллерстайн М. Избирательные системы, партии и политическая стабильность [Электронный ресурс] / М. Уоллерстайн. — Режим доступа : http://www.polisportal.ru/files/File/puvlication/Starie_publicacii_Polisa/V/1992-5-6-13-Wallerstein_Izbiratelnie_sistemi.pdf.

УДК 32.019.51

Т.Т. Власенко

МЕДІА-ДИСКУРС У СУСПІЛЬСТВІ РИЗИКУ (УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ)

Аналізується процес розвитку сучасної України як суспільства ризику. Розглядається вплив медіа-дискурсу на механізм формування ризиків в сучасному українському суспільстві. Особлива увага приділяється дослідженню посилення ризиків в Україні, завдяки агресивній інформаційній політиці (інформаційній війні), яку ведуть російські засоби масової комунікації.